

ג:

לַמִּנְיָנָא אַחרֵינָא. לשום מעשה שהיה וצירושלמי דוחה דלעולם מניסן מנינן והאי דקאי בכסליו וקרי ליה שנת עשרים וקאי בניסן כו' ^(א) צירושלמי גרס המיז ר' יצחק והכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה וגו' (בראשית ח) ומני עלה שנת המצול אינה עולה מן המנין תפטר כר"א דלמר בתשרי נברא העולם והכתיב (נחמיה ג) ויהי בחדש ניסן שנת עשרים ונאמר (שס א) ויהי בחדש כסליו שנת עשרים תפטר כר"א דלמר כל שנה שלא נכנסו לה ל' יום אין מונין אותה שנה שלימה ופריך והא כתיב (שמות מ) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן ואי"ת שנה שלישית היא ולא מנאה אלא שניה ע"י שלא נכנסו לה שלשים יום דאין מונין אותה שנה שלימה כלומר אם תרצה לדחות שנה שלישית היתה ולא מנאה אלא שניה שלא נכנסו לה ל' יום והכתיב (במדבר י) ויהי בשנה השנית בחדש השני [בעשרים בחדש] נעלה הענן מעל משכן והא איתא בשתא חמשינן יומין ואין מונין אותה שנה שלימה:
שְׁנַת עֶשְׂרִים **לְאַרְתַּחֲשֶׁסְתָּא הַמֶּלֶךְ** משמע דהאי עובדא דנחמיה צניי ארתחשסתא המלך ^(א) היה דהוא דריוש בן אסתר שנבנה הצית צימיו אכל אי אפשר לומר כן דהא בשנת שיתא למלכות דריוש נבנה הצית כדכתיב ושיילא ציתא דנא וצסמוון מייתי לה והך עובדא דהכא בשנת עשרים הוה ^(א) [דכנר היו ישראל בהשקט וצנטמחא] ועוד דצסמוון פריך רב יוסף לר' אבהו דלמר מניסן מנינן למלכי ישראל א"כ קשו קראי אהדדי הוה ליה לאקשויי מהאי קרא גופיה דשנת עשרים לחדש ^(א) תשרי קא חשיב ונריך לפרש דהכי קאמר קרא שנת עשרים לארתחשסתא דהוא כורש ראשון של פקידת המלך דריוש הציא יין לפני דהוא דריוש בן אסתר ומועשה הוה בשנה שלישית למלכותו כדכתיב (עזרא ד) באדנין בטלת עבדות בית אלהא וגו' עד שנת תרתינן לדריוש מלך פרס וצשנת שלס למלכו דבר נחמיה לפני המלך על חומת ירושלים המפורצת כדכתיב בעזרא

יין לַפְּנִיּוֹ. פשטייה דקרא

ממשע דהאי עובדא דנחמיה צניי ארתחשסתא המלך ^(א) היה דהוא דריוש בן אסתר שנבנה הצית צימיו אכל אי אפשר לומר כן דהא בשנת שיתא למלכות דריוש נבנה הצית כדכתיב ושיילא ציתא דנא וצסמוון מייתי לה והך עובדא דהכא בשנת עשרים הוה ^(א) [דכנר היו ישראל בהשקט וצנטמחא] ועוד דצסמוון פריך רב יוסף לר' אבהו דלמר מניסן מנינן למלכי ישראל א"כ קשו קראי אהדדי הוה ליה לאקשויי מהאי קרא גופיה דשנת עשרים לחדש ^(א) תשרי קא חשיב ונריך לפרש דהכי קאמר קרא שנת עשרים לארתחשסתא דהוא כורש ראשון של פקידת המלך דריוש הציא יין לפני דהוא דריוש בן אסתר ומועשה הוה בשנה שלישית למלכותו כדכתיב (עזרא ד) באדנין בטלת עבדות בית אלהא וגו' עד שנת תרתינן לדריוש מלך פרס וצשנת שלס למלכו דבר נחמיה לפני המלך על חומת ירושלים המפורצת כדכתיב בעזרא

מוחבי רב יוסף ביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת שתיים לדריוש המלך, [וכתיב] בשביעי בעשרים ואחד לחדש היה דבר ה' אל חגי וגו', ואם איתא דמתשרי מנינן להו בשביעי בשנת שלש מיבעי ליה למימר. ופירק ר' אבהו כורש מלך כשר היה מנו לו כמלכי ישראל מניסן, ואתקף רב יוסף על הא דר' אבהו, חדא דא"כ מפני שהיה מלך כשר מנו לו כמלכי ישראל מניסן, קשו קראי אהדדי, ^(א) וכי פגע מונין לו מניסן ופגע מונין לו מתשרי, דהא הני קראי דקא מפרשי רב חסדא מראין כי מתשרי מנו לארתחשסתא והוא דריוש, והכא קאמרת מניסן מנו ליה, קשו קראי אהדדי. ועוד כתיב לגבי דריוש עצמו, ושיצאי ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר דהיא שנת שית (למלכו) [למלכות] דריוש מלכא, ותני עלה באותו הזמן, כלומר בארץ לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמו, וכתיב מנו ירושלים בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך, ואם איתא דמניסן מנינן ליה קאי באדר בשנת שית, עד יום תלתא לירח אדר שביעית בניסן אחר שנה נכנסה שנה שמינית, ואם איתא דמניסן מנינן לדריוש עצמו, בחדש החמישי שנה שמינית הוא ליה למכתב. ועוד מי דמי התם כורש, כלומר הוא היה מלך כשר, ולו לכורש מנו לו מניסן כמלכי ישראל, הכא דריוש. ופרקינן תנא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא. מכל מקום קשו קראי אהדדי. ופירק ר' יצחק לא קשיא כאן קודם שהחמיץ, כלומר אהדדי ועוד דכתיב ושיילא ציתא דנא ועי' תמוס' כאן ד"ה שנת דר"ק.

א) נראה מזה כי רבינו היה גורס תחא דא"כ קשו קראי אהדדי ועוד דכתיב ושיילא ציתא דנא ועי' תמוס' כאן ד"ה שנת דר"ק.

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה

ויצא חגני. מירושלים בא שכנר עלו צני הגולה מימות כורש והיו שס צימיו וצימיו אמשורוש וארתחשסתא זהו דריוש שאחר אמשורוש שנבנה הצית בשנת שמים לדריוש והרצה נשאלו בצבל ונחמיה בן חכליה היה שר המשקים למלך בשושן הצירה: **בששי בשנת שמים**. שניהם צנצואת חגי. נדקק במקרא

ולא נמאא כתוב צפסוק שני בשנת שמים אך י"ל שלפסוק של מעלה הימנו קאי שכתוב צו בשנת שמים: **כורש מלך כשר הוה**. כלומר על שס שהיה כשר קראוהו כורש ושמו מעיד עליו לפיכך מנו לו כמלכי ישראל: **חדא**. דלס מניסן מנינן קשו קראי אהדדי: **באוסו זמן לשנה הבאה**. ע"כ שציעית היא לו ממנה נפשי: **וכתיב בעזרא ויצא ירושלים בחדש החמישי היא שנה השביעית למלך**. ואי אכן דדריוש קיימינן ואת אמרת כורש מלך כשר היה: **הוא כורש כו'**. אף דריוש שאחר אמשורוש נקרא כורש: **החמיץ**. נעשה רשע כשעלה עזרא כנר החמיץ: **ומי החמיץ**. כשעלה עזרא: **והכניסו**. באגרת ששלח ציד עזרא לפחות שהיו לו בארץ יהודה: ומה

אינך חולה אין זה כי אם רע לב ואירא הרבה מאד ואומר למלך המלך לעולם יחיה מדוע לא ירעו פני אשר העיר בית קברות אבותי חרבה ושעריה אוכלו באש ויאמר לי המלך על מה זה אתה מבקש ואתפלל אל אלהי השמים ואומר למלך אם על המלך טוב ואם יישב עבדך לפניך אשר תשלחני אל יהודה [אל] עיר קברות אבותי ואבננה ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו עד מתי יהיה מהלכך ומתי תשוב ויישב לפני המלך וישלחני ואתנה לו זמן מתיב רב יוסף ^אביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת שתיים לדריוש וכתיב ^בבשביעי (בשנת שתיים) בעשרים ואחד לחדש ואם איתא בשביעי בשנת ג' מיבעי ליה אמר ר' אבהו כורש מלך כשר היה לפיכך מנו לו כמלכי ישראל מתקף לה רב יוסף חדא דא"כ קשו קראי אהדדי דכתיב ^אושיצאי ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר די היא שנת שית למלכות דריוש מלכא ותניא ^אבאותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמו וכתיב ^אויבא ירושלים בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך ואם איתא שנת השמינית מיבעי ליה ועוד מי דמי התם כורש הכא דריוש תנא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא כורש שמלך כשר היה ארתחשסתא על שם מלכותו ומה שמו דריוש שמו מ"מ קשיא א"ר יצחק לא קשיא כאן קודם שהחמיץ כאן לאחר שהחמיץ מתקוף לה רב כהנא ומי החמיץ והכתיב ומה

והיא היתה שנת עשרים לכורש הראשון כדאי' במגילה פרק קמא (דף א':) תלת דכורש וארביסר דאמשורוש ושמים דדריוש בן אסתר וצשלישית בקש נחמיה על צנין העיר ומיהו יש לפרש דקרא כפשטיה דבשנת שמים לדריוש התחילו לצנות הצית ונגמר הצנין בשנת שש למלכותו ולא בנו חומת העיר ושעריה כי אם צנין צית המקדש לבדו והיו נמונים ברעה גדולה וצחרפה לפי שהעכו"ם ^(א) שוללים אותם עד שנת עשרים לדריוש שצקש על חומת העיר עד שעלתה ארוכה לחומת ירושלים כדמוכחי קראי אך צנינן הצית לא נעסעקו שכנר היו צניו: **ביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת שתיים לדריוש** ^(א) ובשביעית בעשרים ואחד לחדש היה דבר ה'. תרי קראי ניניהו זה אחר זה מיד צנצואה של חגי ואין מפורש שס מה היה צעשרים וארבעה לחדש צששי ואע"פ שהוא תחלת פרשה ז"ל דקאי אפרשה קמייתא דכתיב לעיל מינה ויצאו ויעשו מלאכה בצית ה' ^(א) אלהיהם כלומר ציום עשרים וארבעה לחדש צששי דבאותו יום התחילו לסתת באצנים ולנסך צענים ^(א) וצשציעית צעשרים ואחד לחדש היה דבר ה' אל חגי לזרס להתחזק על המלאכה:

באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגילו עמו. דהכי מוכחי קראי כדכתיב (עזרא א) ושיילא ציתא דנא לירח אדר וכתיב בתריה דעבדו חוכות הצית ואחר כך עבדו פסח ^(א) (ואמר) [ואי מניסן מנינן] כשעשה פסח היה שנה שציעית וכתיב בתריה אחר הדברים האלה במלכות ארתחשסתא וכתיב (שס א) הוא עזרא עלה מצבל וכתיב ויצא ירושלים בחדוש החמישי היא שנת השביעית למלך וכתיב (שס) באחד לחדש הראשון הוא יסוד המעלה מצבל והיינו באותו הזמן לשנה הבאה וסמוך לאדר היה ואי מניסן מנינן על כרחך היה שנה שמינית: **הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא**. שלשתן כתובים בחד קרא לעיל מקרא דושיילא ציתא דנא והכי כתיב וצצי יהודאי צנין ומללחין צנצואת חגי נציאה וצכריה צר עדוא וצנו ושכללו מן טעם אלהא ישראל ומטעם כורש ודריוש וארתחשסתא מלך פרס וכתיב ושיילא ציתא דנא עד יום תלתא לירח אדר דהיא שנת שית לדריוש מלכא: **וארתחשסתא על שם מלכותו**. ואף כורש הראשון שנקרא ארתחשסתא כדפרישית לעיל כמו כן היינו על שם מלכותו:

מסורת הש"ס

א) [לעיל ב:]: ג) [פי' סוף משלס צנין הצית], ג) [ערכין ג:]: ד) [פי', ס' גי' כש"א,

תורה אור השלם

- דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש השלישי בשנת עשרים ואני הייתי בשושן הבירה: נחמיה א א
- ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא המלך יין לפני ואשא את היין ואתנה למלך ולא הייתי רע לפניו: נחמיה ב א
- ביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת שתיים לדריוש המלך: חגי א טו
- בשביעי בעשרים ואחד לחדש היה דבר ה' בידי חגי הקבאי לאמר: חגי ב א
- ושיצאי ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר די היא שנת שית למלכות דריוש מלכא: חגי ב א
- והבא וירשלים בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך: עזרא ו טו

עזרא ז ח

הגהות הב"ח

- א) תמוס' ד"ה למנינא כו' וקאי בניסן כו' וה"ג צירושלמי המיז וכו' ושש מאות שנה בראשון בא' לחדש וגו' ומני עלה: ג) ד"ה שנת כו' צניי ארתחשסתא המלך דהוא דריוש כו' הצית צימיו היה אכל א"כ: א) בא"ד שנת עשרים לחדש דמתשרי קא חשיב: ד) בא"ד וצחרפה לפי שהאומות היו שוללים אותם: ס) ד"ה ציום כו' בשנת שמים לדריוש בשביעי בעשרים: א) בא"ד מלאכה בצית ה' צבאות אלהים: א) בא"ד ולנסך צענים ובשביעי לז"ל: